

ВІРТУАЛЬНІ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ**VIRTUAL STATES: PROBLEMS OF INTERNATIONAL LEGAL REGULATION**

Прохазка Г.А., к.ю.н.,

асистент кафедри теоретико-правових дисциплін

Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Представлена автором стаття аналізує проблеми функціонування мікронацій в контексті їхньої конкуренції за визнання з державами. Мікронаціями в наукових джерелах називають мікродержави, віртуальні держави, фейкові держави. Прийнято вважати, що мікронації не можуть конкурувати з державами, державоподібними утвореннями, оскільки тільки останні визнаються суб'єктами міжнародного права. Держави не визнають мікронації рівноправними учасниками міжнародних відносин, не визнають їх існування у якості мікродержав. З іншої сторони, в межах національного правопорядку, мікронації можуть мати статус повноцінних юридичних осіб, громадських об'єднань, рухів за умови дотримання національного права держав. Мікронації створюються з метою популяризації ідей, поглядів, релігійних вірувань, захисту прав людини, захисту природного середовища, запровадження туристичних маршрутів. Засновниками можуть бути, як спільноти так і окремі особи, які пропонують власну ідеологію. На думку авторки, існуючі критерії визнання держав на сьогоднішній день, не забезпечують однозначного підходу до питання визнання держав у відповідності до вимог міжнародного права.

Мікронації намагаються уособлювати себе з державами, використовуючи їх зовнішні атрибути такі, як наявність державних органів, державної символіки, військ, території, реальної або віртуальної, власної ідеології, грошових знаків, паспортів. Для економічно і політично потужних країн мікронації не представляють загрози державності хоча можуть стати причиною міжнародного конфлікту через власну діяльність. Нестабільним, слабкорозвинутим країнам часто складно протистояти будь-якому внутрішньому опору навіть мирному. Серед критеріїв розрізнення держав часто пропонують використовувати саме критерій збройного протистояння, проте навряд чи він є ефективним в питаннях виокремлення визнання держав.

Ключові слова: мікронації, віртуальна держава, міжнародне право, визнання держав, віртуальний простір.

The article analyzes the problems of functioning of micronations in the context of their competition for recognition with states. Micronations in scientific sources are called microstates, virtual states, fake states. It is generally accepted that micronations cannot compete with states and state-like entities, since only the latter are recognized as subjects of international law. States do not recognize micronations as equal participants in international relations, nor do they recognize their existence as microstates. On the other hand, within the framework of the national legal order, micronations may have the status of full-fledged legal entities, public associations, and movements, subject to the national law of states. Micronations are created to popularize ideas, views, religious beliefs, protect human rights, protect the environment, and introduce tourist routes. The founders can be either communities or individuals who offer their own ideology. According to the author, the existing criteria for the recognition of states today do not provide an unambiguous approach to the issue of recognition of states in accordance with the requirements of international law.

Micronations try to identify themselves with states by using their external attributes, such as the presence of state bodies, state symbols, troops, territory, real or virtual, their own ideology, currency, and passports. For economically and politically powerful countries, micronations do not pose a threat to statehood, although they can cause international conflict due to their own activities. For unstable, underdeveloped countries, it is often difficult to withstand any internal resistance, even peaceful resistance. The criterion of armed confrontation is often proposed as a criterion for distinguishing states, but it is hardly effective in determining the recognition of states.

Key words: micronations, virtual state, international law, recognition of states, virtual space.

Постановка проблеми. Останніми роками швидкий науково-технічний розвиток призвів до появи нових інтернет-технологій, можливості яких відкривають нові перспективи розвитку людства. Віртуальний простір, штучний інтелект широко використовуються державами при вирішенні питань внутрішньої і зовнішньої політики.

Поява віртуальних держав не сприймається серйозно у вітчизняній юридичній літературі, але відповідні публікації правового спрямування вже з'являються в інших країнах. Проблема нових технологій особливо такого рівня полягає в тому, що вони здатні докорінно змінити систему суспільних відносин, вплинути на політичні, економічні, соціальні процеси в державах. Більш розвинуті країни можуть вчасно використати їх переваги і отримати новий поштовх для свого розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Визнання держав в міжнародному праві давно перебуває у сфері досліджень науковців з галузі міжнародного права. Оскільки з моменту прийняття Конвенції Монтевідео 1933 року (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States) пройшло багато часу то закріплені критерії, яким повинні відповідати держави поступово почали піддалися критиці. Мікронації, віртуальні держави, фейкові держави є різновидами уявних утворень, які використовують зовнішні ознаки справжніх держав чим можуть загрожувати міжнародному правопорядку. Проблемам існування таких уявних утворень присвячені праці здебільшого закордонних науковців: Corn G.P., Taylor R. щодо суверенітету у сто-

ліття кібернетики, Crawford J. щодо державності, визнання та змін в міжнародному праві, Everard J. щодо існування віртуальних держав, Zhuk A. щодо віртуального суверенітету мікронацій та багато ін. публікацій. В Україні дослідження впливу мікронацій на функціонування держав в межах міжнародного і національного права загалом не проводилися.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державам доводиться перебудовувати свою внутрішню і особливо зовнішню політику, пристосовуючись до нових умов. Не обходять ці процеси і галузь міжнародного права, коли нові технології так або інакше впливають на нібито стабільні системи міжнародних відносин.

Міжнародно-правова безпека, протидія злочинності, економічні досягнення, захист природного середовища, забезпечення дотримання прав людини, підтримання міжнародного правопорядку, загалом є тільки поверхневим переліком тих питань, які можуть бути тісно пов'язані з використанням новітніх технологій в контексті досліджень в галузі міжнародного права.

Зміни які зазнала класична теорія міжнародного права в ХХ столітті та на початку ХХІ століття є прикладом того, як швидко можуть відбуватися ці процеси пристосування до нових умов і реалій світу, особливо там де існує широке поле для наукових дискусій.

Процес появи нових держав в глобальному контексті здебільшого вже закінчився в ХХ столітті. Країни Європи, Латинської Америки, Азії, Близького Сходу, Африки змо-

гли оформити свою незалежність і встановити власні політичні режими. В міжнародному праві закріпився принцип непорушності міжнародно-визнаних кордонів і серйозної загрози знищення встановленого міжнародного порядку не очікували тривалий час.

Розпад СРСР, події в Югославії, поділ Чехословаччини, підсилення геополітичної ролі Європейського Союзу через приєднання до нього нових учасників, став першим серйозним викликом для міжнародного співтовариства. На пострадянському просторі держави отримали свою незалежність і закріпилися в якості активних учасників міжнародних відносин. Разом з тим теорії, які пояснювали способи появи і визнання держав почали ставитися під сумнів. Конвенція Монтевідео 1933 року (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States), яка закріпила основні критерії визначення держав, на сьогодні піддається критиці, оскільки ті ж державоподібні утворення можуть не мати власної території, залишаючись суб'єктами міжнародного права.

Віртуальні держави скоріше за все ніколи не будуть визнані повноцінними учасниками міжнародних відносин, проте вони можуть зашкоджувати правосуб'єктності держав, маніпулюючи тими теоріями, які розроблялися свого часу міжнародним правом і які ними були поставлені під сумнів. Численні виклики з якими зараз стикається галузь міжнародного права, можуть стосуватися у цьому питанні, наприклад: визнання суб'єктами міжнародного права окремих автономій, сепаратистських рухів тощо. Фактично, віртуальна держава, за умови зловживання прогалинами міжнародного права, може бути не менш вірогідною учасницею міжнародних відносин, якщо не будуть сформовані чіткі критерії, які б слугували для цього надійними перепонами.

Не маючи дійсної міжнародної правосуб'єктності, віртуальні держави закладають основу для появи нових самопроголошених псевдодержавних утворень, створення яких може підривати міжнародний правопорядок. Разом з цим, таке трактування і закладає проблеми визначення тих рис, критеріїв, які б могли чітко регламентувати і ознаки держави і вирішувати проблеми з їх визнанням.

Держава, як суб'єкт міжнародного права має відповідати критеріям:

а) мати в наявності постійне населення; б) територію; в) легітимний уряд; г) здатність самостійно вступати в міжнародні відносини [1].

На даний час, окремі учасники міжнародних відносин не мають власного населення або території: (Ватикан-населення: священники-урядовці, сам Ватикан вважається не державою, а адміністративним центром католицької церкви, а Мальтійський орден: (не має ні своєї території ні свого населення) [2, с. 76]. Існують також проблеми із визначенням критерію легітимності у випадку з урядом «Віші» у Франції або у випадку із вторгненням Іраку до Кувейту [3, с. 299].

Мікронації можуть бути створені, як на певній території, так і на папері або у віртуальному просторі. У світі існують більше 400 мікронацій. Королівство Енклава є останнім за часом свого створення і розташоване на нічийній землі на кордоні між Хорватією та Сербією. Одна з найвідоміших мікронацій, держава Сіленд, розташована у Північному морі на морських платформах, які виведені з експлуатації. Нічийні території часто є причиною міжнародних суперечок між державами і намагання мікронацій створити «мікродержаву» на них підвищить ризики збройного протистояння вже між самими державами. Використання кинутих платформ у морі вимагає зміння і фінансів з їх правильного обслуговування. Залишки небезпечних речовин потребують правильного зберігання і утилізації.

Створення мікронацій у віртуальному просторі є більш реальним варіантом. Інтернет-ресурси дозволяють охоплювати значну аудиторію з різних куточків світу, шукати

однодумців та, на перший погляд, не зашкоджують тим же державам або державоподібним утворенням [4].

Більшість мікронацій не створюють загрози існуючому національному або міжнародному правопорядку, вони пропонують освітні, туристичні, релігійні програми. З іншого боку, запропоновані критерії вищезазначеною Конвенцією 1933 року просто виявилися занадто формальними для потреб сучасного світу і існування мікронацій тільки підкреслили потребу необхідності їх удосконалення.

Значно небезпечним є використання ідеї створення віртуальної держави у контексті існування територіальної автономії, сепаратистського руху. Такі рухи теж здебільшого не визнаються державами, держави їм протидіють але відсутність збройного протистояння з визнаними державами навряд чи є категоричним критерієм, який би відрізняв мікронації від тих же сепаратистських рухів.

Мікронації можуть вдало імітувати держави, створюючи псевдо державні органи, приймаючи конституції. Разом з цим, мікронації для свого існування потребують запровадження власної ідеології, яка може бути відмінною від ідеології держави, на території якої існує мікронація. Відповідно ідеологічне підґрунтя вже не завжди є безпечним, а збройне протистояння буде тільки фінальним етапом тривалого процесу конкуренції між мікронацією і державою.

Про це у своєму дослідженні зазначає Alesia Zhuk, стосовно: «case of the Republic of Errant Menda Lerenda (REML)», яка на даний час претендує на те, щоб бути суб'єктом міжнародного права, нацією або державою, яка складається із фізичних осіб, яка вважає, що має суверенітет і територію і може вступати в дипломатичні відносини з іншими державами, видавати та публікувати правові акти на своїй веб-сторінці [5].

У своєму дослідженні щодо суверенітету у кібернетичну добу, Gary P. Corn та Robert Taylor зазначали, що глобальна взаємопов'язаність кіберпростору пропонує державним і недержавним суб'єктам середовище в межах якого вони можуть діяти вільно без фізичних, географічних та територіальних кордонів. Вразливості притаманні кібернетичній сфері загрожують основним державним функціям, територіальній безпеці, політичній незалежності та економічному добробуту держав, а також індивідуальній безпеці і добробуту їхніх громадян. Оскільки суверенітет є зовнішнім і внутрішнім, то таким чином кібердіяльність може загрозувати повноті використання своїх суверенних прав державами [6, с. 207; 210].

Таким чином, навіть формальне існування мікронації в віртуальному просторі створює загрозу реалізації державою своїх суверенних прав адже обмежує її повноту влади і контроль над своєю територією, у тому числі, і у віртуальному просторі. Намагання окремих держав обмежити свободу використання інтернет-простору є підтвердженням того факту, що держави усвідомлюють можливу загрозу для своєї безпеки. Поширення шкідливої ідеології, шахрайства, втручання в функціонування митних органів, прикордонної служби, порушення законодавства щодо охорони персональних даних, створення інтернет-спільнот для неповнолітніх, з метою впливу на їх свідомість і маніпулювання нею, є неповним переліком можливих протиправних дій мікронацій.

Зазначені порушення є актуальною проблемою, оскільки віртуальні держави намагаються відтворити усі державні атрибути, поширювати власні ідеї, виготовляти паспорти, власні державні символи, грошові знаки, поштові марки. Національне право окремих держав дозволяє приватним особам мати у володінні зброю та наймати приватні армії, що спрощує для мікронацій створення власних збройних сил.

Мікронації завжди створюються невеликими спільнотами, окремими особами, можуть бути створені окремими

культурами, хоча мікронації завжди програють державам, адже не можуть запропонувати широкої національної підтримки.

Форма правління в мікронаціях може також бути різною: від монархії і конституційної монархії до республіки, а режим – від демократичного до авторитарного. Спільнота буде мати певні тісні межі управлінського, ідеологічного та функціонального характеру, що впливає на внутрішню підпорядкованість і можливу воєнізованість мікронації.

Наприклад, віртуальна держава Фріленд є демократичною «державою», заснованою на території інформаційного простору, заснована в 2017 році в якості парламентської республіки. За відсутності реальної території, має 262 громадянина, власну грошову одиницю у якості власної MFCoin (MFC) криптовалюти і підтримує обіг на «своїй» території будь-якої криптовалюти, позиціонує себе як: «перша у світі держава, яка визнає за людиною виняткові права на власний інтелект, як на власність, яка не підлягає будь-яким обтяженням» [7].

На даний час акт агресії не є підставою для визнання появи нового політичного утворення але у світі були відомі випадки, коли цей підхід порушувався самою міжнародною спільнотою.

Наприклад, як зазначили Єфремова К.В. та Маринів І.І., в 1991 році ЄС закріпив власні правила визнання держав у Декларації «Керівні принципи визнання країн у Східній Європі і Радянському Союзі – через обмеження для визнання нового політичного утворення внаслідок його створення у результаті агресії і прийняття до уваги

ефекту визнання на сусідні країни. Однак попри такі обмеження, у переважній більшості, країни ЄС визнали Косово як окрему державу [8, с. 19]. Очевидно, що мікронація ніколи не отримає міжнародного визнання у якості держави, проте окремий протидержавний рух зможе вдало скористатися цією ідеєю, замаскувавшись під мікронацію.

Фактично встановлені державами правила можуть іноді ними порушуватися і дія критерію відсутності збройного протистояння між мікронаціями та державами ще більш втрачає свою значущість. За політичної та економічної нестабільності держави, остання не завжди буде мати достатньо сил для вдалого протистояння протиправним зазіханням мікронацій.

Висновки. Таким чином підсумовуючи, хочу зазначити, що на сьогоднішній день існування мікронацій може загрожувати національному та міжнародному правопорядку. Відсутність осучасненого міжнародно-правового регулювання ознак, властивих державам, чітких правил визнання держав, дозволяє використовувати мікронації, як спосіб впливу на національну і міжнародну політику. Мікронації є небезпечними псевдодержавними утвореннями, які намагаються конкурувати з державами в питаннях зовнішніх і внутрішніх відносин, реалізації суверенних прав, претендувати на територію держави, втручатися у нормальне функціонування державних органів влади, представляти небезпеку в використанні віртуального простору і мережі глобального інтернету.

Порівняння мікронацій, мікродержав, віртуальних держав з державами створюють підстави для правової плутанини і є викликом для міжнародної спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Convention on Rights and Duties of States. Signed at Montevideo, 26 Dec., 1933. *League of Nations Treaty Series*. 1936. Vol. 165. P. 19.
2. Войцеховський А.В. Міжнародне право. Нац.ун-т внутр. справ: Харків, 2020. 544 с.
3. Оттенко П.В. Неузгодженість критеріїв міжнародно-правового визнання держав URL: <chrome-extension://efaidnbnmnmbpcjpcglclefindmkaj/https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9770/1/Otenko.pdf>-Заголовок з екрану
4. Republic of Errant Menda Lerenda (REML) URL: <https://www.republicamendalerenda.net/oficina/>-Заголовок з екрану
5. Zhuk Alesia Virtual Sovereignty: Examining the Legal Status of Micronations in Cyberspace/ Through the Case of the Republic of Errant Menda Lerenda *Digital Society* (2023) URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s44206-023-00067-x>
6. Gary P. Corn, Robert Taylor. Sovereignty in the Age of Cyber. Published online by Cambridge University Press: 22.08.2017. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/sovereignty-in-the-age-of-cyber/02314DFCFE00BС901С95FA6036F8CC70>
7. Фріленд. Віртуальна держава Фріленд. URL: <https://micronations.fandom.com/uk/wiki/%D0%A4%D1%80%D1%96%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4>
8. Єфремова К.В., Маринів І.І. Визнання держави у сучасному міжнародному праві (на прикладі Косово). *Право та інноваційне суспільство*. № 2 (15) 2020. С. 18–22.